

Tóvári Judit

Eszterházy Károly Főiskola

tovarij@ektf.hu

DIGITÁLIS ARCHÍVUMOK SZOLGÁLTATÁSAI A TANÁRI MUNKA TÁMOGATÁSÁRA

A Library of Congress (USA) digitális gyűjteményei

A nemzeti kulturális örökség írott és hangzó dokumentumait, álló- és mozgóképeit, térképeit, kottáit a washingtoni Library of Congress 1990-ben kezdte el digitalizálni. A munkát 1988-ban és 1989-ben egy alapos felmérés előzte meg, amelyet a Kutató Könyvtárak Egyesületének (Association of Research Libraries) 101 tagja és 51 állami könyvtár körében végeztek el és ami feltárta az online gyűjtemények iránt – elsősorban az oktatás területén, valamint a tudományos szakkönyvtárakban – jelentkező igényeket. A digitális gyűjtemény létrehozása a könyvtár számára nem csupán egy szolgáltatásbővítést jelentett, hanem egy sok közreműködő által megalkotott, gondosan megtervezett új erőforrás előállítását is, ami keretet adott a kulturális örökség megőrzésének és a különböző felhasználói igények szerinti elérhetőségnek. A digitalizálási munka CD-ROM-on és videodisk-eken elérhető első eredményét negyvennégy iskolával, főiskolával, egyetemmel és könyvtárakkal teszteltették. A kísérleti projekt lezárulása előtt pár hónappal, 1993. április 30-án jelentette be a CERN a világháló megnyitását és ingyenes használatának a lehetőségét¹. Ez óriási távlatokat nyitott az addigi munkának, különösen miután a National Science Foundation (NSF) igazgatója 1994-ben hat új kutatási programot is bejelentett, amelyek célja, hogy a nagy és komplex digitális adattárakból hogyan lehet a tudomány számára új ismereteket kinyerni. Ehhez új módszerek kidolgozására, új infrastruktúrára és a kapcsolódó ismeretek oktatásának új módszerére volt szükség. A programhoz csatlakozott a Defense Advanced Research Projects Agency (DARPA) és a National Aeronautical and Space Administration (NASA) is. Ebben az első öt éves periódusban (1994-1999) vette kezdetét egy nemzeti eszmecsere a digitális könyvtárakról, a gyűjtemények hatékonyságáról és hasznáról, fenntarthatóságáról.

Közben a Library of Congress adományokból összegyűlt 13 Millió \$-ból 1995-ben megalapította a *Nemzeti Digitális Könyvtár Programját* (NDLP)², aminek a célja, hogy a nemzeti emlékezet elsődleges forrásainak digitalizálásával támogassa az Egyesült Államok történetének és kultúrájának tanulmányozását. A kísérleti projekt öt évig tartott, aminek a keretében krónikákat, könyveket, pamfleteket, álló- és mozgóképeket, kéziratokat, térképeket, kottákat és hangfelvételeket digitalizáltak. Az indexelt tartalmak, a teljes szövegű keresetőség a gazdag kulturális tartalom kényelmes hozzáférését tették lehetővé. A szövegek kódolásához az SGML-t, a képek tárolására a TIFF, vagy JPEG

¹ Hoogland – Weber 1993

² LOC é.n. f

formátumot választották, a hanganyagokat RealAudio, a mozgóképeket Quicktime, a térképeket pedig MrSid fájlformátumban tárolják.

A Santa Fe-ben 1996-ban rendezett workshop-on döntöttek úgy a résztvevők, hogy az NSF által 1994-ben elindított kutatást valóságos gyűjteményekben, valóságos felhasználók bevonásával kell folytatni. Így csatlakozott az NSF által meghirdetett digitális könyvtári kezdeményezéshez 1998 februárjában a Library of Congress és a National Endowment for the Humanities.

Az American Memory

A LOC National Digital Library Programja (NDLP) keretében készült gyűjteményeiből 1998-ban jelentős mennyiségű multimédiás tartalmat ajánlott fel a kutatás számára *American Memory*³ néven. Ettől az időtől kezdve beszélhetünk a Digital Libraries Initiative második szakaszáról.

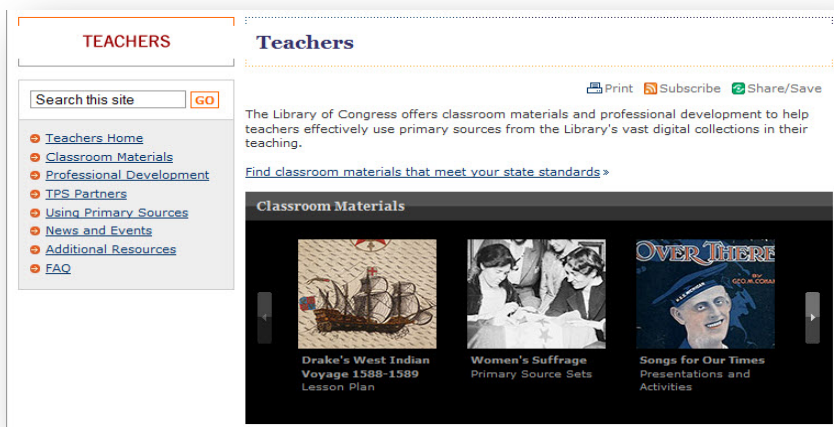
A Teachers, kapu az oktatástámogató digitális gyűjteményekhez és szolgáltatásokhoz

A National Digital Library Program indításával egyidejűleg a LOC megalakított egy – vezető történészekből, tanárokból és könyvtárosokból álló – tanácsadó csapatot, akik azt vizsgálták, hogy a digitalizált forrásokat hogyan lehetne a leghatékosabb módon felhasználni az oktatásban. Ennek a munkának az eredményeként hozta létre 1996-ban a Library of Congress a *Teachers* oldalt⁴, ahonnan az alap- és középfokú oktatásban felhasználható elsődleges források, óratervek, speciális prezentációk, weboldalak és a digitális gyűjtemények leírásai érhetők el. Az oldal folyamatos fejlesztését tanárokból álló 25 kétszemélyes team segíti, az információkeresést pedig videofelvételen mutatja be a LOC⁵.

³ LOC é.n.

⁴ LOC é.n. a

⁵ LOC é.n. b

1. ábra: Tanári segédanyagok a LOC digitális gyűjteményeihez

A *Teachers* oldalán a tanítási órákon felhasználható anyagok széles választéka található minden korosztály számára, úgymint

- tanárok által – a Library of Congress elsődleges forrásainak felhasználásához – készített óratervek,
- tematikus források, mint például a polgárjog, Abraham Lincoln, a baseball, a polgárháború, a bevándorlás stb.
- prezentációk és aktivitások, amelyek tanárnak és diáknak egyaránt kínálnak interaktív lehetőségeket a kutatásra. A történetek jobb megértését szolgálják például a puzzle játékok, a történelmi detektívjáték, a Függetlenségi Nyilatkozat újráírása, térképkészítés, de gondolkodásra készíthet az is, hogy miről mesélnek elmúlt korok dalai, amelyeket a tanulók átírhatnak saját koruk történeteit, érzéseit tükrözve.

A polgárháború elsődleges forrásai között például képek, kéziratok, térképek, hanganyagok segítik a diákok gondolkodását erről a történelmi eseményről. A források értelmezéséhez részletes tartalmi elemzés is olvasható. A képeket különböző felbontású jpeg és tiff formátumban tárolják, de a nagyméretű képek felnagyított részletei pdf-ben is megtekinthetők. A források sok szempontú kereshetőségét részletes metaadatok segítik. Minden esetben közzéteszik a forrás felhasználására vonatkozó szerzői jogi megjegyzéseket.

LIBRARY OF CONGRESS

[ASK A LIBRARIAN](#)
[DIGITAL COLLECTIONS](#)
[LIBRARY CATALOGS](#)

[The Library of Congress](#) > [Teachers](#) > [Classroom Materials](#) > [Themed Resources](#) > [The Civil War](#)

TEACHERS

[Teachers Home](#)
[Classroom Materials](#)
[Professional Development](#)
[TPS Partners](#)
[Using Primary Sources](#)
[News and Events](#)
[Additional Resources](#)
[FAQ](#)

The Civil War

[\[Detail\] Marching into Dixie](#)

[Themed Resources Home](#) | [Primary Source Sets](#) | [Lesson Plans](#) | [Exhibitions and Presentations](#) | [Collection Connections](#) | [Search Terms](#) | [For Students](#)

Examine different points of view from both the Union and the Confederacy through poetry, music, images, letters, maps and other primary documents. Hear former slaves tell their stories, and read first-hand accounts by Civil War women.

2. ábra: A polgárháború tematikus oldala az AM-ben

Változatos módszerekkel kínál moduláris tanár-továbbképző anyagokat a források használatához⁶. A tanár-továbbképzés keretében szervez kiscsoportos foglalkozásokat, videokonferenciákat, workshopokat, de távoktatásban használható anyagokat is rendelkezésre bocsát pdf formátumban, illetve hat modul videón is megtekinthető⁷. A tanárok közötti partnerközvetítő szolgáltatással megkereshető a lakóhelyhez legközelebb eső konzultációs központ, ami többnyire valamely egyetemen működik.

A forráshasználatba bevezető modulok:

- a) Az elsődleges források megértése
 - *Életünk hátrahagyott forrásai*. A résztvevők azt vizsgálják, hogy saját maguk az elmúlt 24 órában milyen elsődleges forrásokat produkáltak és azokat miként lehetne felhasználni a jövőben e kor kutatására.
 - *Lincoln zsebe*. A résztvevők azt vitatják meg, hogy mi volt Lincoln elnök zsebében, amikor meggyilkolták és azt miként lehet felhasználni történeti kutatás tárgyaként.
- b) Elsődleges források elemzése
 - Fényképek, kották, térképek, politikai karikatúrák elemzése.
- c) Tanítás elsődleges források felhasználásával
- d) Források és segédletek keresése a Library of Congress weboldalán

⁶ LOC é.n. c

⁷ LOC é.n. d

- e) Digitális források törvényes és etikus felhasználása
- f) Kutatva tanulás és az elsődleges források

Európa digitális könyvtára, az Europeana

Az információs társadalomra vonatkozó *i2010 stratégiájának* részeként hirdette meg az Európai Bizottság az *i2010: digitális könyvtárak* kezdeményezést Európa kollektív emlékezetének digitalizálására, online hozzáférhetőségének biztosítására és digitális megőrzésére, hogy a források különböző gazdasági ágazatokban és az alkotó tevékenység céljára is felhasználhatók legyenek⁸. Ehhez az interneten egy közös felületen való megjelenés szükséges, mert így nagyobb hangsúlyt kap a közös örökség.

Ekkor már működött a TEL (The European Library), Európa nemzeti és egyetemi könyvtárainak katalógusaihoz kaput nyitó közös keresőfelület, amit kiindulópontnak tekintettek. Számos probléma, mint a szerzői jogi kérdések, a digitális kötelespéldány, vagy a webes szüretelés megoldásra váró feladatok voltak. Az aggregációs feladatok megfogalmazására csak 2007–2008 táján került sor. Ezért volt nagy jelentőségű az *Athena Projekt* elindítása 2008-ban, ami elsősorban a múzeumokban fellelhető anyagok digitalizálására koncentrált és aggregációs feladatokat is felvállalt.

Az Európai Parlament és a Tanács 2005 novemberében ajánlást fogadott el a filmalkotások összegyűjtéséről, katalogizálásáról, megőrzéséről és helyreállításáról, a Bizottság pedig ajánlást fogalmazott meg a kulturális anyagok digitális megőrzéséről⁹.

Az Europeana létrejöttét több fontos szervezési és technológiai lépés előzte meg. 2007 novemberében megkezdte munkáját az Europeana működését támogató alapítvány, az informatikai infrastruktúra kiépítését pedig a holland nemzeti könyvtár vállalta magára.

Az Europeana megvalósulása

A Bizottság *i2010-es kezdeményezésének* megvalósulása az adatgazda intézmények közreműködésével 2008. november 8-án megnyílt Europeana, Európa kollektív emlékezetének közös keresőfelülete, ami akkor kétfélmillió forráshoz – nyomtatott termékekhez, álló- és mozgóképekhez, múzeumi tárgyakhoz, levéltári dokumentumokhoz és egyéb audiovizuális anyagokhoz – engedett hozzáférést. Másfél év múlva ez az állomány 6 Millióra bővült, aminek kb. 80%-a kép volt¹⁰.

Európa multimédiás digitális könyvtárának feladata az európai kultúra megőrzésre érdemes emlékeinek elérhetővé tétele egy közös felületen. Az egyik legnagyobb kihívást a szerzői jogi kérdések tisztázatlansága, illetve a védelmi idő okozta. Ha a közelmúltban keletkezett művek elérhetetlenek Európa digitális könyvtárának felületéről, akkor óhatatlanul egy torz kép alakul ki a 20. századi kulturális örökségről. Hogy ez elkerülhető legyen, az Unió a kulturális intézmények szoros együttműködését szorgalmazta a szerzői jogok tulajdonosaival. Ezt a nehéz kérdést azzal oldották meg,

⁸ Európai Unió. Bizottság 2005

⁹ Európai Unió. Bizottság 2006

¹⁰ Friberg 2010

hogy az Europeanából elérhető művek oldalain a jogtulajdonoshoz vezető linkeket helyeznek el, amelyeken keresztül tájékozódni lehet a felhasználás feltételeiről. Az Unió ajánlásai mentén nemzeti törvényhozási szinten is történtek lépések, például az árva művek felhasználási lehetőségei tekintetében.

Az Europeana fejlesztésének irányai

Az Europeana fejlesztése során meg kellett oldani a többnyelvű keresés és letöltés lehetőségét, ami elindult ugyan, de a magyar nyelvű keresés még további fejlesztésekre vár, mint ahogyan a magyar vonatkozású anyagok számának bővítése is, hiszen az az 1%-ot sem éri el. A Parlament 2010. májusában megállapította, hogy az uniós tagállamok közül Franciaország a legaktívabb a digitalizálás területén: az Europeana 10 Milliós állományának 47%-a ebből a tagállamból származik¹¹. Franciaország mellett Németország, Nagy-Britannia és Hollandia képviselteti magát az Europeanában nagyobb számú kulturális emlékeivel¹². Sűrgeti a hang- és video tartalom nagyobb arányú bővítését.

Az Unió törekvése arra irányul, hogy a tagállamok biztosítsák a közpénzen digitalizált összes anyag elérhetővé tételét az oldalon, és 2016-ig valamennyi köztulajdonban álló mesterművet bocsássonak az Europeana rendelkezésére.

Az Europeana Foundation a könyvtár 2008. évi megnyitását követően a Rajnáról elnevezett program keretében 2010 nyarára a mennyiségi tartalomfejlesztést tűzte ki célul. A Petőfi Irodalmi Múzeum ebben a szakaszban juttatta el az Europeanába az Athenai keresztül a Digitális Irodalmi Akadémia gyűjteményét. A Dunáról elnevezett következő fejlesztési szakasz 2011 tavaszára a többnyelvű és szemantikus keresést, a multimédia tartalmak annotálhatóságát, illetve az e-bookok lehívásra történő szolgáltatását tűzte ki célul és a Petőfi Irodalmi Múzeum múzeumi gyűjteménye is bekerült az Europeanába¹³.

Az *eEurope* kezdeményezés következő állomása a 2010. május 19-én meghirdetett *Európa 2020* stratégia, aminek hét kiemelt célkitűzése között szerepel az Intelligens növekedés, benne a *Digitális menetrenddel*, ami 2011 és 2020 között digitális korszakváltást hirdet a kulturális intézményekben.¹⁴ Ennek jeleként megjelentek a 2D és 3D technológiát is felhasználó projektek, amelyek között az archeológia éppúgy megtalálható, mint a képzőművészetek, a társadalomtörténet, a divat, középkori és reneszánsz kori királyi kéziratok, vagy a mérnöki tudományok.

Az Europeana működése

A folyamatos gyűjtés mellett határozott ideig tartó, de lezárulásuk után is fenntartható tematikus projektek támogatják a kulturális emlékek digitalizálását és adataik továbbítását az Europeanába.

¹¹ Európai Unió. Parlament 2011

¹² Friberg 2010

¹³ Bánki 2010

¹⁴ Európai Unió. Bizottság 2010

Európa digitális könyvtára az OAI (Open Archive Initiative) elvén működik, ami a digitális tartalom terjesztésének javítását céljával kitűző nyílt, nemzetközi mozgalom.

Lényege a protokoll, az adat- és a szolgáltatásgazdai funkciók elválasztása egymástól. A rendszer az intézmények önállóságát maximálisan tiszteletben tartja, amit úgy tud elérni, hogy a digitális tartalmak, a dokumentumok az *adatgazdák* (archívumok) tulajdonában maradnak és az ő feladatuk a szabványos metaadatok előállítás és karbantartása, viszont a tartalmat leíró adatokat meg kell nyitniuk szabad felhasználásra a *szolgáltatásgazdák* számára.

A *szolgáltatásgazdák*, az aggregátorok így csak a metaadatokat gyűjtik be az adatgazdáktól és továbbítják az Europeana felé, a tartalmat nem.

A különböző gyűjteményi területek aggregátorai:

- a) *Múzeumi terület*: az *Athena* projekt¹⁵ az eContentPlus program részeként indult azzal a céllal, hogy múzeumi tartalmakat szüreteljen és továbbítsa az *Europeanaba*. Az olasz kulturális minisztérium által koordinált, húsz uniós tagállamot és három, Unión kívüli megfigyelőt összefogó „best practice” hálózat a többnyelvűségre, a szemantikára, a metaadatokra és tezauruszokra, adatstruktúrákra vonatkozó ajánlásokkal támogatta a múzeumokat abban, hogy tartalmakat szolgáltatassanak az Europeana számára. Magyar részről a Petőfi Irodalmi Múzeum vett részt a projektben¹⁶.
- b) *Könyvtári terület*: az 5. Keretprogram részeként a Multimédia tartalom és eszközök kulcsakcióban kifejlesztett alkalmazások (KA3) fokmérőjeként alapította az Európai Bizottság 2001-ben az Európai Könyvtárat (The European Library) (TEL), kapuként szánva Európa szellemi örökségének a megismeréséhez. Tíz résztvevője között Európa kilenc nemzeti könyvtára volt található, amelyek digitális és egyéb gyűjteményeik közös platformon történő elérhetővé tételével szándékoztak megvalósítani az egyetlen virtuális „Európai Könyvtár” pán-európai eszméjét. A program megvalósítása 2001. február elsején kezdődött és 2003 júliusában fejeződött be. A nemzeti könyvtárak szolgáltatása kiterjedt az értékes középkori kéziratokra, ősnymtatványokra, térkép- és portrégyűjteményekre, napilapokra, disszertációkra, kormányzati beszámolókra, és eredeti digitális publikációkra. Az Európai Könyvtár (TEL) új változatát hivatalosan 2012. június 27-én nyitották meg az észtországi Tartuban tartott 41. LIBER konferencián. Míg eredetileg csak nemzeti könyvtárak anyagai voltak kereshetők az adatbázisban, az új változatban már egyetemi könyvtárak dokumentumaihoz is hozzá lehet férni. A TEL új változata nemcsak a dokumentumok metaadatait, de digitális objektumokat és teljes szövegű forrásokat is tartalmaz a ritka könyvektől és kéziratoktól a képekig és videókig. A kutatók referenz-kezelő szolgáltatásokba exportálhatják a rekordokat, a kiváló minőségű metaadatok letölthetők, felhasználhatók adatbányászat és további felhasználás céljából.

Helyi múzeumok, könyvtárak, archívumok és audiovizuális intézmények anyagainak digitalizálását segítette 2008 májusa és 2011 májusa között az

¹⁵ Európai Unió. Bizottság 2008

¹⁶ Bánki 2010

Europeana Local. A munka eredményeképpen érhetőek el az Europeanából például a Békés Megyei Tudásház és Könyvtár digitalizált anyagai.

Az *Europeana Travel* programban (2009. május – 2011. május) Európa egyetemi és nemzeti könyvtárai vettek részt, magyar részről a Debreceni Egyetem Nemzeti Könyvtára.

A *Judaica Europeana* keretében a zsidó kultúra emlékeit digitalizálták és juttatták el az Europeanába.

- c) *Filmes terület*: a *VideoActive* projekt az *eContentPlus* program részeként indult 2006-ban, ami azzal a céllal jött létre, hogy – elsősorban oktatási és kutatási célra – hozzáférést biztosítson az európai televíziós archívumok anyagaihoz. A konzorciumban 14 televíziós- és filmarchívum, három egyetem és az online video-technológiával foglalkozó Noterik BV vett részt. A konzorciumnak magyar részről a Nemzeti Audiovizuális Archívum (NAVA) volt a tagja. A televíziózás-történeti kutatásokhoz a Video Active sok értékes forrást szolgáltatott. A 2009. évi lezárulása után szerepét az EUscreen¹⁷ vette át.

2008 szeptembere és 2011 augusztusa között futó projekt volt az *EFG* (European Film Gateway) ami nemcsak filmek, hanem képek, rajzok, fotók és szöveges dokumentumok digitalizálását is támogatta. Magyar részről a Nemzeti Filmarchívum volt a tagja.

- d) *Levéltári terület*: az *APENet* (Archival Portal of Europe) a spanyol nemzeti levéltár koordinálásával 2009-ben indult és célja, hogy központi referenzpontként működjék, összegyűjtse és az Europeana felé továbbítsa a nemzeti levéltárakban található digitalizált anyagokat. Magyar résztvevője nem volt.
- e) A 2009 és 2011 szeptembere között futott *MIMO* (Musical Instrument Museums Online) projekt európai múzeumokban őrzött hangszerek tanulmányozását tette lehetővé. Magyar résztvevője nem volt.

Az OAI *kiszolgáló rendszer* feladata az adatszolgáltatáshoz szükséges a különböző adatbázisokból származó adatok egységes elérésének biztosítása és az Internet felől érkező kérések kiszolgálása.

A keresés a források között kétféle módon történhet:

- a) kulcsszavas kereséssel, vagy
- b) a forrásokból összeállított tematikus gyűjtemények böngészésével. A tematikus gyűjteményeket virtuális kiállításoknak nevezik:
- a darvinizmus fogadtatása Spanyolországban és Katalóniában
 - fesztiválok a 17. századi Rómában
 - a korai 20. század
 - az első világháború
 - Európa múzeumként, könyvtárként, levéltárként funkcionáló történelmi épületei
 - kivándorlás Amerikába
 - európai könyvtárak kéziratai, kódexei, krónikái
 - európai sport örökség
 - a szecesszió

¹⁷ Európai Unió. Bizottság 2009

- esküvők Kelet-Európában
- a dadaizmustól a szürrealizmusig
- a világ hangszerei
- a londoni zsidó színház
- magyar zene és tánc
- az euró
- az európai nemzeti identitás és kultúra
- az európai televíziózás története
- tudományos és technológiai fejlesztések 1800 óta
- utazás Európában a 12. századi útleírásoktól az 1930-as évek autós utazásaiig.
- Hegyek, városok, népek, tengerek
- az európai kultúra nemzeti könyvtárak rejtett kincsein keresztül
- roma kultúra
- a napóleoni háborúk
- múzeumi tárgyak
- biodiverzitás
- a nagy földrajzi felfedezések
- fűszerek.

A virtuális kiállításokat a gyűjtemények leírásai, az egyes dokumentumokat pedig metaadatai kísérik.

Az Egyesült Államokba irányuló európai emigráció a 19. század végén, 20. század elején

Tematikus forrás-összeállítás digitális könyvtárak anyagaiból

A téma áttekintése

Mind az 1848/49-es, mind a 19. század végi, 20. század eleji, majd az 1956-os emigráció olyan állomásai történelmünknek, amelyek szélesebb érdeklődésre tarthatnak számot és hatásait napjainkban is érzékeljük. Az 1820 és 1920 közötti európai kivándorlás két nagy hullámban történt: először Észak- és Nyugat-Európából mentek, majd az 1860-as évektől Dél- és Kelet-Európából is. A 20. század fordulója a tömeges kivándorlások ideje, amikor már nemcsak baráti és családi kapcsolatok révén indultak útnak az emberek, hanem a hajóstársaságok ügynökei az alföldi, dunántúli és dél-magyarországi megyékből is csábították az elsősorban mezőgazdaságból élő népességet. Míg korábban, az 1870-es években iparosok, kézművesek vándoroltak a tengeren túlra, a 20. század első évtizedében, amikor tetőzött a kivándorlás, már egész járások váltak néptelenné, különösen a felvidéki megyékben. Az 1890-es évektől az első világháborúig Magyarország területéről közel másfél millió ember vándorolt ki Amerikába. Ez a tömeges elvándorlás a szépirodalomban is visszatükröződik (Ady: Ülő törvényt Werbőczy, József Attila: Hazám). A korai bevándorlók a 19. század elején mezőgazdasági és háztartási alkalmazottként dolgoztak, de ahogyan az amerikai gazdaság egyre inkább iparosodott, a bevándorlókat is felszívták a szénbányák, a vas- és

acélgyárak, vasúti pályaépítések és a textilipar. A szakképzettek – különösen a vas- és fémipari szakmákban – inkább boldogultak, mint a szakképzetlenek. Ugyanakkor hatással volt rájuk egy fejlettebb politikai és kulturális élet, de ők is hatással voltak befogadóikra. Egy részük letelepedett, más részük hazajött.

Olyan forrásokat keresünk, amelyek bemutatják a kivándorlás kiváltó okait, az emigránsok helyzetét, indulását az új világ felé, az utazást, a megérkezést az új hazába, a befogadás és beilleszkedés állomásait.

Bevezetesként nézzék meg a diákok az Encyclopaedia Britannica Films és a Columbia University közreműködésével az amerikai bevándorlás történetéről készített filmet¹⁸. A korabeli dokumentumfilmek felhasználásával iskolai oktatás céljára készített angol nyelvű film animációi szemléletesen ábrázolják az 1789 és a 20. századi bevándorlást korlátozó intézkedésekig az Egyesült Államokba bevándorló tömegek számát, irányát, népcsoportjait, az új világba érkezők fogadását és életkörülményeit.

Az emigráció elsődleges forrásainak keresése Európa digitális könyvtárában és a kapcsolódó archívumok

Az emigráció dokumentumainak keresését indítsuk az *Europeana* oldaláról!

Kulcsszó: kivándorlás; emigráció

Ha a keresést *kivándorlás* kulcsszóval indítjuk és szűkítjük az 1890., 1903. és 1910. évre, amit a rendszer felkínál, akkor mindössze négy találatot kapunk¹⁹, amiből egy rövid hír a dunántúli kivándorlás megakadályozásáról, két közgazdasági elemzés és egy kép a kivándorlókról a fiúmei kikötőben.

Ha *emigráció* a keresőkérdésünk, akkor hat találatunk lesz²⁰, miután szűkítettük a találatokat az 1890-es és 1894-es évekre. (Ezt a két lehetőséget kínálja a rendszer). Mind a hat találat rövid hír a Győri Közlönyből, ami a Dr. Kovács Pál Megyei Könyvtár és Közösségi Tér tulajdonában van.

Erről az oldalról így kevés bemutatható forrásunk lesz.

Áttekinthetőbb képet kapunk a témáról, ha böngészéssel keresünk az Exhibitions menüpontból a Living Europe: A new life in America tematikus gyűjteményben.

Az Europeana aggregátorain keresztül kapcsolódik a Digital Public Library of America²¹ gyűjteményhez, ami a Library of Congress, a Hathi Trust és az Internet Archive összefogásával jött létre 2010 októberében. Küldetésének tartja, hogy egyetemek, közkönyvtárak és más, a köz szolgálatára létrejött intézmények digitalizált anyagait egy egyszerű platform és portal segítségével szabadon elérhetővé tegye. Ennek egyik tematikus gyűjteménye a *Leaving Europe*, ami az Europeana-n keresztül is kereshető.

Amerika az európai emigráció célországa 1620 óta, amikor száz zarándok indult Angliából az Atlanti óceánon át a négy hónapig tartó hajóútra. Az európai kivándorlás nemcsak Európát érintette, hanem a célország gazdaságára, politikájára, kultúrájára is hatással volt. A téma tárgyalásánál egyaránt figyelni kell mind az amerikai, mind az európai könyvtárak, múzeumok, levéltárak forrásaira, amelyek között fényképek,

¹⁸ Commager 1946

¹⁹ 2014. augusztus 15-i állapot

²⁰ 2014. augusztus 15-i állapot

²¹ LOC [etc] 2010

levelek és más elsődleges források egyaránt találhatók. Ezeknek a hozzáférése és szabad elérését az Europeana a DPLA-val közösen

temakör köré csoportosítva kínálja az Egyesült Államokba irányuló vándorlás digitalizált forrásanyagát:

Migrációs csoportok szülőföld szerint

A 19. században Skandináviától Itáliáig több, mint 30 millió emigráns érkezett az Egyesült Államokba. A legtöbben – kb. 4 millióan – angolok, skótok, walesi-ek és észak-írek voltak. A 19. század közepén a nagy éhínség és a brit elnyomás elől menekülő katolikus írek tették ki a bevándorlók felét. A gyűjteményben festmények, utaslisták, balladák találhatók.

Nyugat-Európa országai közül a legnépesebb emigráns csoport a német volt, a 19. század közepén ők alkották a fehér amerikai népesség egyharmadát. A gyűjteményben fényképek, rajzok és egy

film is található az emigránsok utazásáról. Ez utóbbi különösen ajánlható forrás.

A Kelet-európai migráció a gazdasági, politikai, etnikai és vallási indítékok sajátos keveréke volt. Az orosz és lengyel földről érkező 2-3 millió zsidó a pogromok és diszkrimináció elől menekült. A másik jellemzően nagy csoport az Osztrák-Magyar Monarchiából vándorolt ki Amerikába. Az új világba való bebocsátás allegorikus ábrázolása gyűjtemény figyelemre méltó darabja.

Motivációk, törekvések

Vajon mi vitt rá 30 millió embert, hogy elhagyja szülőföldjét, családját, barátait, hogy egy idegen földön teljesen új életet kezdjen? Mi volt az a mágneses erő, ami az Atlanti óceán partjaira, a remények és álmok földjére vonzotta ezeket az embereket?

Az egyéni motivációk sokfélék lehettek. Ezek felfedezéséhez korabeli rajzokat, fotókat, szépirodalmi műveket kínál a gyűjtemény.

Ajánlott források:

A New York-i öböl megpillantása egy európai gőzhajó fedélzetéről (kép)

The green fields of America. A dublini Trinity College balladagyűjteménye 1860-ból, ami utal a korabeli eseményekre, köztük a krími háborúra is.

Emigráns dala, aki gőzhajóval akar Amerikába menni, é.n. (szöveg)

Emigránsok elbeszélései az utazásról, betegségről, halálról a hajón (digitalizált könyvek)

Elnyomástól a szabadságig, 1892. (kép)

Szegénység és jólét – emigrációs propaganda 1880 k. (kép)

Emigrációs ügynökség London, 1851. (kép)

A modern bárka, 1871, amin mindenféle náció igyekszik a szabadság földjére

Emigránsok várapoznak, 1861. (kép)

Emigránsok a Bevándorlási Hivatal kapujában, New York City, 1903

Emigránsokat szállító gőzhajó, 1902-1913

Hamburgból érkező emigránsok papírjainak vizsgálata New Yorkban, 1903

Emigránsok váróterme Hamburgban, 1902

Emigránsok Castle Gardenben, 1880. Az Ellis Island-i épület

felépítése előtt itt léptek amerikai földre a bevándorlók.

Ellis Island, New York, 1892-től az emigránsokat fogadó épület, képes-levelezőlap

Megérkezés New York kikötőjébe, 1913. Emigránsokkal teli fedélzet

Bevándorlók ingyen ebédet kapnak Ellis Islanden (kép)

Bevándorlók vasúti jegyet vásárolnak Ellis Islanden

Bevándorlóval készítenek interjút hivatalnokok Ellis Islanden (fénykép). Az 1893-as bevándorlási törvény írta elő a fedélközön érkezők jelentkezését a bevándorlási tisztnél.

Orosz zsidó bevándorlóval készült interjú írott változata. Alkalmas annak vizsgálatára, hogy miket kérdeztek a bevándorlóktól

Hosszú lócákon várakoznak az emigránsok Ellis Islanden

Orvosi vizsgálatra váró bevándorlók. Az orvosi vizsgálatot egy 1891-ben elfogadott törvény írta elő.

Fakitermelő munkások (kép)

Élet Amerikában

A bevándorlók életmódját befolyásolta, hogy mikor érkeztek az új hazába, hol telepedtek le, szakképzettek voltak-e vagy sem, milyen etnikumhoz tartoztak, milyen volt az egészségük és az anyagi helyzetük. A kormányzattól külön támogatást nem kaptak, így vallási, szakszervezeti, politikai és társadalmi szervezetekhez csatlakoztak, hogy segítsék egymást. A helyi hatóságok és ügynökségek segítették az asszimilációt. A városokban letelepedők hamarabb asszimilálódtak, mint a vidéken élők.

Elemzésre ajánlott képek és szövegek:

- A farmon. Farmerek számára kiadott kézikönyv és nyomtatványok (angol nyelvű)
- Kérdőív, amivel felméri a bevándorló családok életkörülményeit
- A városban. A képek és szövegek elemzése alkalmas arra, hogy megmutassa a vidéken és a városban letelepedettek életkörülményeiben tapasztalható különbségek meglátására, a lakhatási viszonyoknak, a gyermekek helyzetének az érzékeltetésére.
- A városban élőknek – képzettségüktől és nemüktől függően – a nehézipar, a bányászat, a vasút- és útépitések nyújtottak munkalehetőséget.

Nativizmus

A bevándorlók számának növekedése 1880 után egyúttal az etnikai, vallási, szociális sokféleséget, az egyes társadalmi rétegek között feszülő kulturális szakadék hatalmasra duzzadását is jelentette, ami riasztóan hatott a bennszülött amerikaiakra és a korábban bevándoroltakra. A túlnyomórészt protestáns lakossággal szemben az ír, olasz, görög, lengyel katolikusok és a Kelet-Európából érkező zsidók száma drasztikusan megemelkedett. Ezzel párhuzamosan növekedtek a bevándorlás-ellenes mozgalmak, amelyek a törvényhozást is lépésekre kényszerítették. Nativista szervezetek jöttek létre, az első világháború kitörése azt a félelmet erősítette, hogy a külföldről érkezettek a nemzetbiztonságot is veszélyeztetik. 1917-ben – az elnöki vétó ellenére – a törvényhozás elfogadta a műveltségi teszt bevezetését, hogy ezzel is korlátozza a bevándorlók számát. 1915-ben újraéledt a hírhedt

Ku-Klux-Klan. Míg a nativisták bevándorlás-ellenes fellépésében a faji és a vallási ideológia játszott elsődleges szerepet, a politikai tényezők – különösen az 1917-es orosz forradalmak, az 1919-es európai események – 1921-re oda vezettek, hogy a szenátus meghozta az első olyan törvényt, ami már mennyiségi korlátokat állított a bevándorlás elé. Ebben a gyűjteményrészben erről a témáról találhatunk forrásokat.

Kapcsolat a szülőfölddel

A gyűjteményben található képes-levelezőlapokon, fényképeken, magazin-illusztrációkon keresztül lehet bemutatni az identitás változását.

A kapcsolódó gyűjtemények

Az emigráció Europeana-beli keresésének témája átvezethet illuminált kéziratok, történelmi térképek, patinás poszterek, régi nyomtatványok, fényképek digitalizált változatait kínáló *New York Public Library Digital Gallery*²² gyűjteményéhez, amelynek anyagát részben aggregálja a DPLA. Mivel a 19. század végének, 20. század elejének emigránsai – köztük a magyarok is – New York Ellis Island kikötőjében szálltak partra, a NYPL anyagában számos forrás, többnyire fényképek találhatók az emigráció témakörében (is), ami motiváló tényező lehet a digitális könyvtárak anyagainak felfedezésére.

A *William Williams Gyűjtemény* 1902 és 1913 között készült fotóit William Williams (1862–1947) bevándorlási biztos – aki Ellis Islanden teljesített szolgálatot 1902-től 1905-ig és 1909-től 1913-ig – gyűjtötte össze és ajánlotta fel a New York Public Library számára. Ezek között találhatók Augustus Francis Sherman (1865-1925) Ellis Island-i tisztviselő fotói, amelyek a különféle bevándorló népcsoportok jellegzetes öltözékeit,

²² NYPL é.n.

arckifejezéseit, életkörülményeit ábrázolják. Sherman fotói 1907-ben a National Geographic folyóiratban is megjelentek. Ebben a gyűjteményben találhatók magáról Ellis Island kikötőjéről, az adminisztrációs épület jellegzetes helyiségeiről készült képek is. Az Ellis Islanden partra szálló emigránsok száma 1907-ben tetőzött, amikor naponta 3-5 ezer bevándorlót vizsgáltak a kikötői hivatalban. Hivatásos és amatőr fotósok egyaránt készítettek képeket. Egy-egy fotós egy-egy témára specializálódott, így nagyon sok fotó készült hír értékű hajózási témáról, más fotósok, mint Lewis Wickes Hine (1874–1940) az emberi méltóság, a vágyak, a megpróbáltatások közötti állhatatosság pillanatait örökítették meg²³.

Elemzésre ajánlott források:

New York térképe – 1844.

A Hudson és az East river összefolyásánál fekvő Manhattan sziget legdélibb része Battery. Holland telepesek alapították 1623-ban, Új-Amszterdam (ma New York Manhattan városrésze) védelmére. Számolva az 1812-es angol-amerikai háborúval, itt építették fel Castle Clintont, ami katonai főhadiszállásként működött. 1824-ben megnyitották a nagyközönség számára, ahol színház, hangversenyerem, étterem működött. Ez lett New York legnagyobb kulturális centruma, ahol 1825-ben már gázzal világítottak. A neve ekkor lett Castle Garden. 1851-ben Kossuth Lajos is járt Castle Gardenben. 1855-ben lett Amerika első bevándorlási centruma és fogadta azt a 11 millió bevándorlót, akik 1892-ig, Ellis Island megnyitásáig az új világ földjére léptek. Castle Garden ma Castle Clinton National Monument néven ismert emlékhely²⁴.

Castle Garden – cca. 1865–1910

Castle Garden belső kép – rézmetszet, cca 1861–1880

Bevándorlók a bevándorlási hivatal előtt – 1898. február, Battery Park, Castle Garden

Ellis Island – légi felvétel

Ebédlő Ellis Islanden

Baráti közösség – szomszédok együtt énekelnek –1910

A kínai kérdés Amerikában 1871-ben

Emigránsok hálókocsiban – hírlap-illusztráció, 1891

Német emigránsok vasúti jegyének ellenőrzése 1926

A legnagyobb emigráns csoport, 1820 és 1938 között közel hat millió német telepedett le az Egyesült Államokban.

Csomagján alvó asszony – 1905

A naponta érkező ötezer emigráns elhelyezése gondot okozott. A háromemeletes ágyak kényelmetlenek voltak, gyakran székekben, lócákon, csomagokon aludtak.

Bevándorlók bérlakása – fürdés, 1905

Bevándorlók bérlakása – 1912

Bevándorlók bérlakása – vízvételvezetés, 1909

The Tenement Museum

²³ Williams 1902-1913.

²⁴ LOC é.n. c

Teaching with objects

Bevándorlási hivatal előtt várakozók – 1905

Nem volt váróterem, a csomagokkal együtt állva várakoznak bebocsátásra

Bevándorlók hosszú padokon várnak.

A fotó 1908 és 1912 között készült. (A képen még a 46 csillagos amerikai zászló látható, ami négy évig, a következő tagállam csatlakozásáig volt érvényben. 1912-től már 48 csillag – ahány tagállam – volt a zászlón)²⁵.

Elkülönítő helyiség – rézkarc, Ellis Island, 1903

Anya gyermekével az elkülönítő helyiségen kívül – 1905

Gyakran 1700 embert is összezsúfoltak 600 férőhelyes helyiségekbe

Zsúfolt cellák Ellis Islanden – 1905

Szociális munkás segíti a bevándoroltakat – 1926

Emigránsok útja Connecticutba – 1877

Munkaközvetítés – 1910

Munkaábrázolások – Lewis Hine fotói

Piaci nap a zsidónegyedben – New York City, 1912

Skót fiúk népviseletben – cca 1906–1914

Holland asszony népviseletben – cca 1906–1914

Bajor férfi népviseletben – cca 1906–1914

Dán férfi népviseletben – 1909

Norvég nő népviseletben – cca 1906–1914

Lappföldi népviselet gyerekeken – cca 1906–1914

Orosz kozákok népviseletben – cca 1906–1914

Szlovák asszony és gyerekek – cca 1906–1914

Szerbiai cigányok – cca 1906–1914

Görög katona – 1911

Szláv nő, hátán az összes vagyona – 1905

Álmodozás új életről

Búcsú a családtól – 1894

Tiltakozás a válogatás nélküli bevándorlás miatt – hírlap-illusztráció, 1891

A bevándorlás korlátozása – 1921

Az EU által finanszírozott Europeana mellett a másik nemzetközi gyűjtőkörű digitális könyvtár A *World Digital Library*²⁶. A projekt legfőbb támogatója kezdetben a Library of Congress volt, de létrehozásában arab, kínai, orosz és európai államok is részt vállaltak. 2009. április 21-én avatták fel az ENSZ oktatási, tudományos és kulturális szervezetének párizsi székházában.

A gyűjteményben felbecsülhetetlen értékű ókori kínai könyvektől kezdve, perzsa kalligráfiákon keresztül korai latin-amerikai fotókig sok kincs található. Magyarország eddig hét művet ajánlott fel, köztük vannak Benyovszky Móric memoárjai és Magyar László afrikai feljegyzései.

A Digitális Világkönyvtár jelenleg kizárólag az ENSZ hivatalos nyelvein, vagyis angolul, franciául, arabul, kínaiul, oroszul és spanyolul, valamint portugálul érhető el.

²⁵ The flag of the United States of America. 2005

²⁶ WDL é.n.

Akit Európa történelme érdekel, annak elég csak rákattintania a kontinens virtuális térképére és több tucat információval szembesül.

Az adatok rendszerezhetők korok, médiatípusok és témák szerint. Emellett lesz fordítási és van szöveg-felolvasási funkció.

Míg az Europeana szövegeket, rajzokat, fényképeket tesz elérhetővé az európai emigrációról, addig a WDL anyagai között korabeli némafilm-felvételek is találhatók:

Emigrants [i.e. Immigran/en/itemts] Landing at Ellis Island²⁷

A 35 mm-es némafilmet Alfred C. Abadie rendezte és az Edison Manufacturing Company készítette 1903-ban. A filmen a William Myers hajó kikötése és a különféle nemzetiségű utasok kiszállása látható Ellis Islanden.

Arrival of Emigrants [i.e. Immigrants], Ellis Island²⁸

A filmet az Edison Company legnagyobb riválisa, az American Mutoscope and Biograph Company készítette Gottfried Wilhelm Bitzer operatőr közreműködésével 1906-ban. A felvételeken először azok az emigránsok láthatók, akiket visszaküldtek Európába, ők beszállnak a hajóba, majd új csoportok érkeznek az emigránsok gyűjtőhelyére, mellettük a hajódokk és egyenruhás tiszt látható Ellis Islanden.

²⁷ Abadie 1903

²⁸ Bitzer 1906

Felhasznált források és irodalom

- Abadie, Alfred C. (rendező) 1903. Emigrants ... landing at Ellis Island. <http://www.wdl.org/87/#q=immigrants&qia=en> (letöltés 2014. 1.5.)
- Bánki Zsolt István 2010. *Múzeumok az Europeanában* : az Athena. In: TMT 57. évf. 9. sz. http://tmt.omikk.bme.hu/show_news.html?id=5367&issue_id=519 (letöltés 2013. 12.19.)
- Bitzer, Gottfried Wilhelm (operatőr) 1906. *Arrival of Emigrants ... Ellis Island*. <http://www.wdl.org/en/item/35/> (letöltés 2013. nov. 21.)
- Commager, Henry S. (1946). Immigration. Encyclopaedia Britannica Films. *Internet Archive* <https://archive.org/details/Immigrat1946> (letöltés 2014. 07.23.)
- Európai Unió. Bizottság 2005. *A Bizottság közleménye ...i2010, digitális könyvtárak*. http://mek.oszk.hu/html/irattar/ajanlas/digital_libraries.pdf (letöltés 2012. márc. 30.)
- Európai Unió. Bizottság 2006. A Bizottság ajánlása ... a digitális megőrzésről. *Az EU Hivatalos Lapja. L 236, 2006. 8. 31. p. 28-30.* <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2006:236:0028:0030:HU:PDF> (letöltés 2012. 14. 23.)
- Európai Unió. Bizottság 2008. *Athena* : access to cultural heritage networks across Europe. <http://www.athenaeurope.org>
- Európai Unió. Bizottság 2009. *Euscreen*. <http://www.euscreen.eu/>
- Európai Unió. Bizottság 2010. Digital Agenda for Europe: Digital
- Európai Unió. Parlament 2011. *Europeana – következő lépések...* *Az Európai Unió Hivatalos Lapja C 81 E*, márc. 15. p. 16 – 25. (letöltés 2012. 04. 18.)
- The flag of the United States of America.2005. <http://www.usflag.org/history/the46starflag.html> (letöltés 2014. 08. 31.)
- Friberg, Anette M. 2010: *Europeana*. <http://pro.europeana.eu/web/guest/presentations> (letöltés: 2012. 04. 18.)
- Hoogland, Walter. – Weber, H. 1993. *Declaration*. http://news.bbc.co.uk/2/shared/spl/hi/pop_ups/08/technology_enl_1209563881/html/1.stm (letöltés 2014. 04.18.)
- Libraries Initiative. *Europe's Information Society Thematic Portal*. http://ec.europa.eu/information_society/activities/digital_libraries/index_en.htm (letöltés 2012. június 30.)
- Library of Congress [etc.] (2010). *Digital Public Library of America* <http://dp.la> (letöltés 2014. 08.13.)
- Library of Congress [é.n.]. *About American Memory*. <http://memory.loc.gov/ammem/about/index.html> (letöltés 2013. 04.18.)
- Library of Congress [é.n. a]. *Teachers*. <http://www.loc.gov/teachers/> (letöltés 2014. 05.28.)
- Library of Congress [é.n.b]. *Finding primary sources* [videofilm] <http://www.loc.gov/teachers/professionaldevelopment/selfdirected/findingprimarysources/index.html> (letöltés 2014. 06.08.)
- Library of Congress [é.n. c]. *Build and deliver your own staff development* <http://www.loc.gov/teachers/professionaldevelopment/tpsdirect/pdplanbuilder/> (letöltés 2014. 05.12.)
- Library of Congress [é.n. d]. *Teke Online Modules*. <http://www.loc.gov/teachers/professionaldevelopment/selfdirected/> (letöltés 2013.12.01.)
- Library of Congress [é.n. e] *History of the Battery*. <http://www.thebattery.org/the-battery/history/> (letöltés 2014. 11. 11.)
- Library of Congress [é.n. f]. Digital Library Initiatives. <http://memory.loc.gov/ammem/dli2/index.html#Background> (letöltés 2013. nov. 12.)
- LOC lásd Library of Congress
- New York Public Library [é.n.] *Gallery* . <http://digitalgallery.nypl.org/nypldigital/index.cfm> (letöltés 2014. 09. 03.)

NYPL lásd New York Public Library

WDL é.n. *About World Digital Library*. <http://www.wdl.org> (letöltés 2013. 2.5.

Williams, William (1902-1913). *Ellis Island Photographs* ...

http://digitalgallery.nypl.org/nypldigital/explore/dgexplore.cfm?topic=all&col_id=165
(letöltés 2014. 08. 03.)